

Հանրապետություն

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

Կազմեց եւ ծանոթագրեց
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐՊԻՍ Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱԳՐԱՄԻ, ԹԻՒ 4

Մասնատր շնորհակալություններս՝
Պրն. Ժիրայր Դանիելեանին (Լիբանան), Դոկտ. Արա Ղազարեանցին
[Հայ Մշակութային Հիմնարկություն], Դոկտ. Վաչէ Ղազարեանին,
Դոկտ. Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մագսուտեանին, (ԱՄՆ), Տիկ. Արփիկ
Միսաքեանին (Ֆրանսա), որոնք իրենց սիրալստար օժանդակությունը
ընծայեցին այս հատորի պատրաստության աշխատանքին: Նույնպէս
շնորհակալություններս՝

Կարպիս Լ. Նազարեան Հիմնադրամին (Լիբանան):

Գ.Ք.

Շահան Շահնուր (1903-1974)

ՆԱԽԱԲԱՆ

Շահան Շահնուրի ինծի յղած նամակներուն առանձին հատորով հրատարակութեան գաղափարը ծնաւ երբ իր մահուան 26-րդ տարեկիցին առթիւ փունջ մը նամակներ յանձնեցի Փարիզի Յառաջ օրաթերթին: Ժամանակն էր որ մէկը առնէր նախաքայլը մեծանուն գրագետին ամբողջական նամականիին պատրաստութեան աշխատանքին, որ կը խորհիմ կը մնայ բաղձանքը բոլոր գրասէրներուն եւ գրականագետներուն: Հրատարակութեան նախաձեռնութիւնս կը միտէր նաեւ անձնական վկայութիւններս բերելու նամակներուն բովանդակութեան առընչակից շարք մը կէտերու շուրջ:

Մեծ մարդոց, մասնաւորաբար արուեստագետներուն նամակները միշտ ներկայացուցած են առանձին շահեկանութիւն մը, անոնց ընդհանուր գործին կողքին: Այդ օրը օրին գրուած եւ երբեմն անփութօրէն թուղթին յանձնուած տողերը անգաղտնապահ լուսարձակներ են, որոնք եթէ անպայման չեն բացայայտեր բոլոր ծալքերը հոգիի մը, զոնէ կը ծառայեն աւելի յստակօրէն դիմագծելու հեղինակ մը, յաւելեալ մեկնութիւն մը տալու իր գործին, եւ ի հարկին՝ նոր երանգաւորումով մը տարազելու վաստակ մը: Տարբեր չէր կրնար ըլլալ Շահնուրի պարագային, որքան ալ ան իւրայատուկ խնամք, բժախնդրութիւն եւ վերապահութիւն ցոյց տուած ըլլար իր գրաւոր արտայայտութիւններուն եւ արտայայտածելերուն մէջ:

Նամակ մը, երբ պաշտօնական չէ, միշտ ինքզինք կը մատնէ կողմով մը: Եւ կարելի չէ շուրջ քսանամեակ մը «պաշտօնական» մնալ մէկու մը հետ, երբ ան նկատուած է բարեկամ, եւ որուն հետ հաւատարմօրէն պահուած է նամակագրութիւն մը անձնական եւ ազգային կեանքի ելեւէջներու ընթացքին: Թող որ, Շահնուր երբեք չէ փորձած եւ չէ ուզած երեւիլ տարբեր՝ քան ինչ որ էր առաջին օրէն, իբր ազգային եւ արուեստի հարցերուն շուրջ իր հաստատ համոզումները ունեցող եւ զանոնք խիզախօրէն արտայայտող արուեստագետ մը: Այսուհանդերձ, այս նամակները, գրի առնուած տարբեր տրամադրութիւններու եւ պայ-

մաններու ներքեւ, կը ծառայեն ա՛լ աւելի հարազատօրէն պատկերելու մարդը եւ գրողը:

Հատորին մաս կազմող նամակները կ'ընդգրկեն 1955-1974 շրջանը, որ բախտորոշ տարիներ են «Նահանջ»ի հեղինակին կեանքին մէջ իբրեւ անհատ եւ գրող: Ասիկա այն շրջադարձային հանգրուանն է, երբ Շահնուրի առողջութիւնը կը գտնէ իր յարաբերաբար կայուն վիճակը, վերջ կը գտնեն իր տաժանելի փոխադրութիւնները բուժարանէ-բուժարան, հարաւային Ֆրանսայէն մինչեւ հիւսիսային, վերջնականօրէն կը տեղաւորուի միջերկրականեան Սէն-Ռաֆայէլի Հայկական Տունը, ուր կը ստանայ խնամք եւ հոգածութիւն, բաներ՝ որոնցմէ ցաւագինօրէն զրկուած էր իր տաժանելի եւ տառապակոծ կեանքի ընթացքին: Ասիկա նաեւ շրջանն է, երբ Շահնուր վերադարձ կ'ընէ հայ գրականութեան եւ հայկական կեանքին, շուրջ քսանամեակ մը անկէ հեռանալէ ետք,- ժամանակամիջոց մը՝ որ կը ծառայէ աւելի հանրածանօթ դարձնելու ֆրանսագիր բանաստեղծ Արմէն Լիւպէնը:

Շահնուր ըմբոստ եւ անհանգստացնող գրող մը եղած էր իր երիտասարդութեան, նոյնը կը շարունակէ ըլլալ իր հասուն տարիքին: Կեանքի թէ գրողի հասունութիւնը իր մօտ պիտի փոխեն ձեւականը, արտաքինը, այն՝ որ բաժինն է Մեծափառ Գրականութեան եւ Արուեստին: Ինք ժամանակ պիտի ունենայ աւելի ամփոփուելու, կոկելու իր լեզուն, խնամելու գրութիւններուն կառոյցը եւ, ի հարկին, զանոնք խորացնելու նոր աստիճանով եւ տարածքով. աշխատանք մը՝ որ «Լիւքսեմպուրկի Պահապանը» գրութեան վերամշակման մասին իրեն ըսել պիտի տայ. «...անանուն հաւկիթ մըն էր, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, որմէ դուրս ելաւ անսովոր թռչուն մը որ երկիր եւ երկինք կը փոխէ» (16 Փետրուար 1972 թուակիր նամակ): Սակայն թիւրըմբռնողութիւն է Շահնուրի մէջ -ինչպէս իր վերամշակած գրութիւններու պարագային- նկատել դիրքի եւ մտածողութեան փոփոխութիւն: Առաւելագոյն պարագային, տարբերութիւնը կը կայանայ իր հետեւեալ հաստատումին մէջ, որ վերոնշեալ նամակին շարունակութիւնն է. «Գալով այն հաստատումիդ թէ մասամբ զսպած եմ այն գրոհը, որով կը հարուածէի անցեալին մեր թերութիւններն ու սխալները, այդ հաստատումը ճիշդ է եւ ճիշդ չէ: Թափը նոյնն է, ո՛չ հաւատքը. նուազ կը հաւաւատամ քննադատութեան օգտակարութեան, երբ այլեւս գիտեմ թէ մեր

գրականութիւնը միջակէն վար բան մըն է, եւ թէ քիչ մը աւելորդ եւ նոյնիսկ անգութ աշխատանք է հարուածել գրիչներ, որոնց կը պակսի հիմնականը, տաղանդը: Ո՛չ թէ վառարանը, այլ բոցը: Ո՛չ թէ զգացումը, այլ զայն փոխանցելու կարողութիւնը»:

Իր նամակներուն մէջ կ'արտացոլան, երբեմն թէկուզ պարբերութեամբ մը, ազգային եւ գրական կեանքը յուզող իրադարձութիւնները, նոյնպէս՝ անձնական մտահոգութիւնները: Այդ եղելութիւնները եւ իր խռովքը կոչուեցան Ազատն Կոմիտաս, Նաւը Լեւրան Վրայ (Կոստան Ջարեան), Նօթեր (Վազգէն Շուշանեան), Գողգոթա (Թեոդիկ), Այրուած Այգեստաններ (Գուրգէն Մահարի), Փարիզի Ազգային կալուած: Նոյնիսկ 1958-ին իր վերամշակած գրութիւններուն հատորով հրատարակութիւնը -Թերթիս Կիրակ-նօրեայ Թիւր- որ նկատուեցաւ իր պաշտօնական վերադարձը հայ գիրին (թէեւ տարի մը առաջ իրմէ գրութիւն մը լոյս տեսած էր «Յառաջ»ի մէջ), ստեղծեց մեր ազգային կեանքի աւազանին մէջ յուզումներ, խանդավառ դրականին կողքին տեղ-տեղ ժխտական ծփանքներ: Այդպէս եղած էր եւ մնաց Շահնուր, որ բացառիկ պերճանքը ունեցաւ իր անուան շուրջ անտարբերներ չունենալու, ու այդ՝ մինչեւ իսկ այսօր, իր մահէն աւելի քան քառորդ դար ետք, քանի կը շարունակէ նոյն աւանդութեամբ իր կողքին ունենալ զանգուածներ եւ իր դէմ՝ յամեցող ջղագրգիռ քննադատներ,- երկու տարբեր հաւատարմութիւններ...:

Ներկայ հատորը կը կազմէ Շահնուրի Ամբողջական Նամականիի ծրագրին առաջին մասը: Ան հասկաքաղ մը չէ, ոչ ալ խմբագրուած հրատարակութիւն մը, այլ՝ արխիւային աղբիւր մը, այլապէս շարք մը նամակներ հոն պիտի չերեւային, իսկ ուրիշներէն պիտի զեղչուէին պարբերութիւններ: Բնագրի հարազատութեան եւ ամբողջականութեան -բացի ուղղագրական եւ կէտադրական հպումներէ- հանդէպ այս մօտեցումը պատճառ եղաւ որ հոն հրատարակուին նաեւ ինծի ծանօթ անուններու եւ նոյնիսկ բարեկամ գրողներու հանդէպ աննպաստ երանգով ակնարկութիւններ, որոնց համար կ'ապաւինիմ իրենց բարեացական ոգիին եւ գրական հարցերու շուրջ ծանօթ լայնախոհութեան: Շահնուր անհանգստացնող էր իր գրականութեամբ, պատճառ մը չկար որ ան նոյնը չըլլար իր նամակագրութեամբ:

Ներկայ հատորին առաջին մասը կը բաղկանայ 72 նամակներէ, որոնց չորսը ուղղուած են իմ միջոցովս ուրիշներու, իսկ

«Յաւելուած» բաժինին մէջ տեղ գտած են նաեւ չորս ուրիշ նամակներ, հասցէագրուած այլ անուններու: Անոնց ներկայութիւնը կ'արդարանայ -անկախ իրենց շահեկանութենէն- որպէս լրացուցիչ եւ պարզաբանող գրութիւններ այն հարցերուն՝ որոնց անդրադարձը կայ իր նամակներուն մէջ:

Շահան Շահնուր ժլատ չէ եղած իր նամակագրութեան մէջ: Ան սիրայօժար պատասխանած է իրեն դրկուած նամակներուն, առանց նոյնիսկ ճանչնալու ենթակաները եւ անոնց անունները, երբեմն որպէս պարզ քաղաքավարական կամ կենցաղավարական արարք, էլէկանս: Իր թղթակցութիւններուն մէջ մասնաւոր տեղ կը գրաւեն, որպէս արժէք եւ քանակ, իր նամակները Արփիկ Միսաքեանին, Գեղամ Ֆէնէրճեանին եւ Գուրգէն Մահարիին - յիշած ըլլալու համար այս երեք դէմքերը- որոնց առաջին երկուքին հետ Շահնուր ունեցած է բարեկամական սերտ կապեր, իսկ Մահարիի պարագային՝ գրագէտի սրտակցութիւն: Այս տողերը ստորագրողին մաղթանքն է որ այս հրատարակութեան հետեւին ուրիշներ, ամբողջացնելու համար շարքը Նամականիին, օգտագործելով առաջին հերթին Շահնուրի արխիւը որ կը գտնուի Երեւանի Ձեռագիրներու Թանգարանը:

Այդ պարագային է միայն որ հնարաւոր պիտի ըլլայ ուսումնասիրել եւ լիովին արժեւորել Շահնուրի նամակագրութիւնը:

Պոստոն, Նոյեմբեր 2001

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

9 Ապրիլ 1955

Սիրելի ընկերներ¹,

Թույլատրեցեք որ այսպես կոչեմ ձեզ, որպեսզի ստանամ, ո՛չ թե անկարելի թարմություն մը տարիքի, այլ քիչ մը խանդավառություն եւ կրակ՝ ձեր ուսանողական ջերմ շրջանակին մէջ: Դուք սիրելի էք ինձ, ատելի քան ռեւէ գրասէր, քանի որ Մերձատր Արեւելքի հայութեան, այլ մանաւանդ անոր երիտասարդութեան վիճակուած է պահել ու պահպանել հայ լեզուն, լատագոյնս մշակել հայ գրականութիւնը, զայն մանաւանդ տանիլ նորագոյն յաղթանակներու:

Այսպէս ըմբռնուած՝ Յ Մայիսի *Գրական Երեկոն* սիրելի է ինձ: Կարծեմ պէտք չունիմ ըսելու թէ, գրականութեան սէրը մարդ լատագոյնս կրնայ տանիլ միայն մէ՛կ տեղ – իր ներաշխարհին մէջ: Ո՛չ այլուր: Հանդէսներն ու ժողովները լիովին կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը երբ յարգանքի առարկայ եղող հեղինակէն եւ անոր երկերէն անդին կ'անցնին, ճամբայ բանալու համար նո՛ր նուաճումներու:

Ներփակ պիտի գտնէք իմ մէկ լուսանկարս, որ անպատեհութիւնը ունի հին ըլլալու: Բայց նորերս շատ փոքրիկ բաներ են: Գալով ձեր երկրորդ խնդրանքին, ան ֆրանսերէն կարճ գրութիւն մըն է, *Vingt-Deux*^{2*}, որ լոյս տեսած է փարիզեան *revue-ի*^{**} մը մէջ: Թերեւս կարդացած էք զայն *Transfert Nocturne*³ գրքիս մէջ (*Editions Gaston Gallimard*) որ կը պարունակէ հիանդանոցի եւ *sana-ի*^{***} իմ յուշերս: Ներփակ էջը անցած ըլլալով գրաշարի ձեռքէ, շատ մաքուր չէ: Քանի մը շաբաթ է վեր անկողին ըլլալով, միջոցը չունիմ կրկին մեքենագրելու զայն: Ներողամիտ եղէք: Անկեղծ շնորհակալութիւնս յայտնելով ձեր այնքա՛ն ջերմ եւ գեղեցիկ նամակին համար, կ'ուղղեմ ձեր բոլորին իմ սիրալիւր ողջոյնս:

Շահնուր Քերէսթեճեան

* *Քսաներկու* խորագիրով:** *Գրական հանդէս*:*** *Բուժարան*:

9 Յուլիս 1955

Սիրելի բարեկամս,

Անկեղծ շնորհակալությունս կը յայտնեմ որ յոգնությունը ստանձնած էք ինձի դրկելու «Զարթօնք»ի⁴ երեք թիւերը, որոնք կը պարունակէին Ս. Պալաթոնի⁵ ուսումնասիրությունը:

Գրութեան հեղինակը անձանօթ է ինձի, բայց գրականութեան մէջ անձնական ծանօթութիւնը անհրաժեշտ չէ, որպէսզի բարեկամութիւններ ստեղծուին հեռուէն հեռու, առանց նոյնիսկ որ հեղինակ մը անոնցմէ տեղեակ ըլլայ:

Այդ իսկ պատճառաւ, ինձի ուղղուած լիաբունն ներքոններէն կը զեղչեմ մէկ կարեւոր բաժին մը, որ բացորոշապէս կը վերաբերի այդօրինակ բարեկամական զգացումի մը: Մաղթելով որ շուտով խաղաղի ձեր երկիրը⁶, եւ տեղույդ Հայութիւնը զերծ մնայ նորանոր աղէտներէ, ձեզ կ'ուղղեմ իմ լաւագոյն բարեկներս:

Շահան Շահինուր

15 Յուլիս 1955

Պէշրութի Հայ Համալս. Ուսանողական Միութեան
միջոցաւ Պ. Գրիգոր Քէօսէեանի

Սիրելի ընկերներ,

Ձեր երեք առաքումները ստացայ յաջորդաբար, քանի մը օրուան ընդմիջումով: Նախ *Յարգանքի* տետրակը, յետոյ 49,000 ֆրանքնոց mandat-poste-ը*, եւ այսօր ալ ձեր 10 Յուլիս թուակիրը: Այլ խօսքով՝ զիս երեք անգամ զարմացուցիք, խոովեցիք եւ հպարտացուցիք:

Հպարտացուցիք, - քանի որ Հայ գրագէտ մը չի կրնար չը-հպարտանալ երբ կը հաստատէ թէ գաղթաշխարհի մէջ գոյութիւն ունի գէթ մէկ հատիկ կեդրոն մը, ուր համալսարանական ուսանողներ սերտօրէն կապուած կը մնան Հայ Մշակոյթին, մինչ Ֆրանսայի թէ Ամերիկայի մէջ անոնք կը հեռանան անվերադարձ:

Զարմացուցիք, - քանի չէի սպասեր որ Լիբանանի պէս փոքրիկ երկրի մը մէջ կարելի ըլլայ լոյս ընծայել *Յարգանքի* նման տետրակ մը, այնքա՛ն գեղատեսիլ եւ ճաշակաւոր, երբ ո՛չ իսկ հարուստ ազգեր այդպիսի բազմաձախս բաներ կ'ընեն գրական երեկոյթի մը առթիւ:

Եւ նաեւ խոովեցիք զիս, խորապէս յուզեցիք զիս, գիտէ՛ք թէ ինչու: Կան գրագէտներ, որոնց համար երկ մը տեսակ մը սանդիխամատ է, որուն շնորհիւ յաջողած են յառաջանալ եւ բարձրանալ իրենց իմացական եւ ոգեկան աշխարհին մէջ: Անշուշտ թէ երկը, որ իր դերը կատարած է, պիտի մնայ սիրելի հեղինակին (սիրելի եւ attendrissant)**: Բայց ան պիտի թուի նաեւ անկատար, քանի որ այդ անցեալ երկը եւ անոր ծնունդ տուող շրջանը dépassés*** եղած են: Այդպէս ալ ես քիչ մը իրական շփոթութեամբ է որ կը կարդամ հին գրութիւններս, նամանաւանդ լրագրական յօդուածներս, որոնք անպատեհութիւնը ունին գրուած ըլլալու արագ, եւ այնպի՛սի շրջանի մը՝ երբ հիւանդութիւնս խոր աւերներ գործած էր: Այդ էջերը կը կարօտին վերաքննութեան:

* *Գանձային վճարագիր:*

** *սրտաշարժ:* *** *ժամանցուած, անցած:*

Մինչ *Զարթօնք* կը գոհանայ պարզ տեղեկատուութեամբ, *Ազդարար*⁷ չի վարանիր նիւթը խորացնելու բանիմաց եւ մտացի խորհրդածութիւններով: Միայն թէ ան գրչավրէպ մը գործած է գրելով.– «Ծ.Ծ. լքեց պատնէշը». խօսք՝ որ հոմանիշ է կամաւոր դասաւթումի: Պէտք է ըսել.– «Ստիպուեցաւ լքել պատնէշը»: Արդարեւ, իմ վերջին յօդուածս դեռ չէր տպուած երբ հիւանդութիւնը կը զգետնէր զիս ու կը հեռացնէր Փարիզի հայկական միջավայրէն:

Նոյն *Ազդարար*⁸ կը գրէ.– «Վահէ-Վահեան⁹ հերքեց Ծ.Ծ.–ի հասցէին ուղղուած բոլոր զրպարտութիւնները, եւ փաստեց թէ ան այլասերած մը չէ»: Ո՛չ զրպարտութիւններուն տեղեակ եմ, ոչ ալ այլասերումներուն աստիճանին, քանի որ ոչ ոք խելք կ'ընէ հասցէիս ղրկելու Հայ Մամուլի մէջ երեւցած ա՛յն գրութիւնները, որոնք ինձի կը վերաբերին, անոնք ըլլան նպաստաւոր թէ աննպաստ: Աւելի՛ն կայ. երբ գրական քրօնիկագիր մը պէտք ունենայ տեղեկութեանց, փոխանակ ինձ ուղղակի գրելու եւ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները քաղելու, կը բաւականանայ վարկածներով, ենթադրութեամբ եւ ըսի-ըսաւով: Ես նամակ մը անպատասխանի չեմ թողոր, երբ տեսնեմ թէ ան կուգայ խելամուտ անձի մը կողմէ:

Գալով ձեր դրկած գումարին, այո՛, ճիշդ է թէ հայ գրագէտը ապրուստի միջոց չունի, ինչպէս որ չունի ֆրանսացի բանաստեղծը: Բայց այնքան ատեն որ *sana*-ի մէջ կը գտնուիմ եւ այդպէսով զերծ եմ օրապահիկս շահելու մղձաւանջէն, անկեղծօրէն եւ մեծապէս երջանիկ կ'ըլլամ եթէ չկատարէք ռեւէ նիւթական զոհողութիւն ինձ համար: Յայտնելով հանդերձ իմ շատ շատ խորին շնորհակալութիւնս բոլորիդ, կ'աղաչեմ որ եթէ յառաջիկային այս կարգի գումար մը հաւաքուի, դուք զայն յատկացնէք ձեր պատշաճ նկատած Մշակութային մէկ ընկերակցութեան, եւ կամ գրական թերթի մը:

Սիրալիք բարեւներով կը մնամ, Զերդ
Շահնուր Բերէսթէճեան

Այսօր *poste*-ին* պիտի յանձնուի *Transfert Nocturne*-էն երկու օրինակ: Անոնցմէ մէկը Վահէ-Վահեանի համար, եթէ կը փափաքի:

* Թղթատարութեան:

25 Օգոստոս 1958

Սիրելի Գրիգոր Քեօսեան,

Երբ կը գրէի շնորհակալութեան տոմսս, կը կարծէի ուղղել անձանօթ գրասէրի մը, մինչ կը տեսնեմ որ դուք ուրիշ մէկը չէք՝ այլ եթէ ոչ այն անձը որ «Գրական Երեկոյ»ի գրքոյկը խմբագրած էր, հազուագիտ ճաշակով եւ անթերի գիտութեամբ: Կը խոստովանիմ (ամօթով) որ մոռցած էի ձեր անունը: Կ'աղաչեմ, ներողամիտ եղէք:

Կ'ուզէիք գիտնալ թէ ե՞րբ պիտի լոյս ընծայեմ իմ լրագրական յօդուածներս, զանոնք վերաքննութեան ենթարկելէ վերջ:

Անմիջապէս ըսեմ որ, վերաքննութեան այդ աշխատութիւնը կատարած եմ արդէն, եւ ձեռագիրս պատրաստ է: Հարիր էջնոց ձեռագիր մըն է ան (սովորական տետրակի ծաւալով) եւ կը կոչուի *Սիրտ Սրտի*¹⁰: Ըլլալով խստապահանջ եւ դժուարահան, առած եմ փոքր թիով յօդուածներ միայն: Ինչպէս քաջ գիտէք, լատագոյն է հրատարակել վտիտ տետրակ մը որ արժէքաւոր է, քան թէ հաստափոր այլ փուն հատոր մը, հոն թխելով ամէն ինչ:

Անցեալ աշնան է միայն որ ձեռքս անցան գրութիւններս (ո՛չ բոլորը դժբախտաբար) որոնց բովանդակութիւնը ինծի զարմանք պատճառեց: Մոռցած էի գրեթէ ամէն բան: Մոռացումս ձեզ պիտի չզարմացնէ բնաւ, եթէ գիտնաք թէ 1939-էն ի վեր ինչքա՛ն փոթորիկներ եւ ցնցումներ կրած եմ: Եւ ըսել թէ անոնք հեռո՛ւ են վերջացած ըլլալէ:

Երբ աւարտեցի վերաքննութեան եւ յղկումի աշխատութիւնը, տեսայ թէ գիրքը աւելի կարեւոր է՝ քան ինչ որ կը սպասէի: Կը մնայ հրատարակել զայն:

Դժբախտաբար մեր ծանօթութիւնը բաւականաչափ չէ: Բարի կ'ըլլա՞ք լուսատրել լապտերս, տալով մէկ քանի տեղեկութիւններ ձեր եւ ձեր ընկերներուն վրայ (ըսել կ'ուզեմ՝ ձեր գործակիցներուն) որպէսզի աւելի լաւ ճանչնանք մէկգմէկ: Միթէ դուք հրատարակչական գործո՞վ կը զբաղիք, թէ չէ պիտի գործէք իբրեւ պարզ գրասէր: Գրական անձնական հրատարակութիւններ ունի՞ք: Եթէ այո, բարի կ'ըլլա՞ք ինծի ղրկել ձեր երկերը: Ինչպէս գիտէք, նման բոլոր չափաւոր անձերու, ես ալ կը խրոչիմ կուսակցական ծայրայեղ խմբակցութիւններէ:

Ուրախ կ'ըլլամ եթէ համաձայնի՞նք շուտով, եւ գործը գլուխ հանենք միասնաբար:

Այժմէն իսկ կրնամ թուել պայմաններս, որոնք շատ պարզ են:

1- Գիրքը հրատարակուի այնպէս՝ ինչպէս որ է: Եթէ *ap-prouver** չընէք անոր պարունակութիւնը, կամ թէ՛ եթէ ծագի ուրիշ ռեւէ արգելք, ձեռագիրս ինծի վերադարձուի պարզապէս:

2- Հրատարակութեան պարագային՝ ինծի ոչ մէկ վարձատրութիւն չըլլայ:

3- Փորձերը տեսնենք երկուքս ալ: Թէ՛ դուք եւ թէ ես:

4- Գիրքին նիւթերը (թուղթ, տառ, կազմ) նման ըլլան, անշուշտ կարելիութեան սահմանին մէջ, *Յարալէզներուն*:

5- Եթէ գիրքը շահ բերէ, այդ շահը ամբողջութեամբ յատկացնել մշակութային ընկերակցութեան մը (Օր[ինակ]). ձեր Համալսարանական Միութեան, եթէ այս վերջինը կուսակցական բնոյթ չունի):

Ահա այսքան: Ինչպէս ըսի քիչ վերը, չկրցի ձեռք անցրնել բոլոր յօդուածներս: Բայց գրեցի Փարիզ բարեկամի մը, որպէսզի կարելին ընէ ինծի հայթայթելու համար անոնք որոնք կը պակսին: Այս վերջիններս արժանի՞ են թէ ոչ գրքիս մէջ մտնելու: Ձանոնք տեսնելէ վերջ միայն կրնամ որոշում մը տալ: Երկու երեք շաբթուան խնդիր է:

Կարծեմ ըսի կենսականը: Կ'սպասեմ ձեր պատասխանին, մաղթելով որ յաջողի ձեր ձեռնարկը:

Ջերմ բարեկերով

Շահան Շահնուր

* Համաձայն ըլլալ, վաւերացնել: